

כנס דייני בתי הדין לממון, המתקיים במהלך הכנס השנתי של מכון הליכות עם ישראל בשיתוף מכון ארץ חמדה, וביוזמת מכון משפטי ארץ, מנוסחים מידי שנה עקרונות הלכתיים מנחים בתחומים שונים.

את מסקנות הכנס, מאשרים פוסקים חשובים המשמשים כדיינים בבתי דין, ובראשם, הרב יעקב אריאל והרב דב ליאור ואבות בתי הדין של רשת [ארץ חמדה גזית](#).

מעמדם של חוקי המדינה

סיכום כנס הדיינים, תשס"ח

מעמדם ההלכתי של חוקי המדינה נקבע בין היתר על פי העקרונות הבאים:

א. דינא דמלכותא - דינא

- הכלל דינא דמלכותא - דינא, חל על חוקי מדינת ישראל ע"פ המגבלות של כלל זה.¹
- לכל חוק ש"אלו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן"² - יש תוקף הלכתי על פי הכלל דינא דמלכותא - דינא.
- ניתן לקבוע שהמבחנים לחוק כזה הם:
(א) כאשר ישנו בסיס תורני (כגון חיוב בדיני שמייים⁴ או לפנים משורת הדין⁵) או תקנה קדומה מקבילה.⁶
(ב) או כאשר ישנה סברה לתקן תקנה כזו (כגון שמירת מרחק בין כלי רכב).

ב. מנהג

- כלל נקוט בדינו: התקשרויות נעשות על פי "מנהג המדינה".⁷
- לחוק שמקובל בציבור יש תוקף הלכתי של מנהג⁸, ובלבד שאינו בגדר "מנהג גרוע".⁹

¹ זאת, מלבד תקנות הקהל (הרב אברהם שפירא, תחומין טז, עמ' 85) ומשפט המלך, ראו עוד בספר כתר א, עמ' 339.

² שו"ת ישכיל עבדי ו, כח, ב; שו"ת יחודה דעת ה, סד; שו"ת ציץ אליעזר ד, כח; הרב מרדכי אליהו, תחומין ג, עמ' 242; הרב דב ליאור (שם, עמ' 247); הרב משה הלברשטם, בתוך: נחום מנשה וייספיש, משנת זכויות היוצר, עמ' קכא; שו"ת מנחת שלמה א, פז, ועוד.

³ שו"ת חתם סופר חו"מ, מד. דבריו הובאו על ידי: שו"ת בית יצחק חו"מ עז, ג; שו"ת מנחת שלמה א, פז; שו"ת ציץ אליעזר יב, פג; הרב משה הלברשטם (בתוך: נחום מנשה וייספיש, משנת זכויות היוצר, עמ' קכא); הרב יצחק ניסים, הרב יוסף שלום אלישיב והרב בצלאל זולטי (פד"ר ו, 382); הרב ז"נ גולדברג, חוק לישראל - נויקין, עמ' 378; שו"ת שבט הלוי חלק י סימן רצא; ועוד.

⁴ הרב ז"נ גולדברג, חוק לישראל - נויקין, עמ' 378.

⁵ קצות החושן רנט, ג.

⁶ ראו לדוגמא, שו"ת אמרי יושר ב, קנב.

⁷ שו"ע חו"מ רכט, ב; שלא, ב.

⁸ רמ"א חו"מ שלא, א.

⁹ תוספות בבא בתרא ב,א, ד"ה בגויל, רמ"א חו"מ קנו, ד.